

ACC. N:R M. 14740:1-10.

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Alma Nilsson, Färshult*
Härad: *Albo* Berättare: " " "
Socken: *Härlunda ö. V. Forsås* Berättarens yrke: *f. d. äldred. h. förest.*
Uppteckningsår: *1959* Född år *1875 i Skatelöv*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Livesmide. s. 1-10.

LUF 113

Vad Liasoneder beträffar äro dessa
sällsynta på denna ort (se andra sidan)
och tycks ha varit ännu i äldre tid.
Jag berättas dock här, som svar på fråga
12/13 vad jag hört berättas av min
närmaste släkt på mödernet, nämligen
min moder barnmorskan Martha Ham-
ngren född Persdotter år 1834. i Lilla
-böda gård, Hårlanda socken, hon i sin
tur har hört sin fader Per Håkanson
Gardson f. i Björnhult Hårlanda berätta,
hela släkten har varit intresserade av den
gamla tidens seder och bruk, och berättat
från ena generationen till den andra.

Vad som här uppges ha förekommit
omkring och på 1880-talet har uppteck-
naren personligen sett och hört.

Ändast i förbigående har småarna
nämnt ordet lia-smed, vilka i mitten
av 1800 talet och några årtianden senare
suppträdde på marknaden och sålde lia-
järnte skåror, och delvis också annan
egg-redskap. Det var inte alla smeder
som ägde denna konst.

Huru dessa liasmeder levde deras eko-
nomi i. t. c. kan dock med säkerhet an-
tagas ha varit någorlunda god, annan-
skulle de ej kunnat tillfälle att inköpa
kol, järn och stål i så stora partier
att de kunnat arbeta långa tider av
året för att få ett rent parti: i. t. ex. ett
hårt lass, och kunnat i sälja dessa innan
de fick någon inkomst av arbetet.

Troligen betydande fog något i
en uppt. åt öden i januari månad

Som svar på en frågarens anmälan
— om en av min egen släkt vilken
var "lia-smed". ja nämnes därför en-
ligt något litet om denne. Han var
född i Skåne men "emigrerade" till Små-
land i mitten av 1700-talet ty hans
son-son vilken blev uppt. morfader
föddes 1795. ja den liasmed hette
Tre-ed Bos-son, inköpte vid inflytt-
ningen gården Björnhult för en summa
av 400 Laler. (omkring 6% kr).
Denne Tre-ed var en mycket efterfrågad
lia-smed, det har sänts att han betala-
de hela skulden för gården enbart med
lia-smide han fick "1/2 plåt" = 16 skillingar
= 32 öre pr. styck för liarna. Här kan
avyttrade dem är glömt, liksom
om han hade någon stämpel eller bömärke

för dem, men hans liär var på något
sätt väl i egenhända. De första
åren (och ännu länge) hade han endast
hustrun Ole (skänkt gammalt namn)
som härleda borna trodde betydde
Olla (förkortning av Ulrika) ja hon kalla-
des helt enkelt Olla, för vid hen-
nes död nämndes hennes sälla namn
Ole och de som ej kände henne men
satt i kyrkan och hörde annålan om
dödsfallet sade sens emellan: då va-
en ryktigt gammal gäble (hon var 103 år)
ja denna Ole "Heemets-Dalles" hon
kläggade och "drof bälgen" åt maken.
Denne hämmed var också hemmans-
ägare och jordbrukare samtidigt med
lä-smidet. Från ingen av då-
varande grannar inom Skatelövs

pastorat = V. försås och skolelör har någon
berättat om ha smeder annat än i sam-
band med annat s. k. marknads-smide
men någonstans fanns väl speciallör
på här.

Tunga här såldes "skäp-tade" (med skäp)
detta (är en sentida kyhet). Den som knäp-
tien hade långt förut en förarbetat torrt
"lia-skäp" och två fjälv-reckna hand-
tag oftast av ene-träd, dessa handtag
kallades här "knaggar" namnet anger att
enebanten skadats och fått en knagg (en
utväxt och därför börjat växa i en egen-
domlig form som passade till handtag
i ett "lia-skäp".

II.

Här häftes ända fram
på 1870-talet vid Västra Torsås
gamla kyrka. D.v.s. backen strax utan
kyrkporten, där omedelbart efter hög-
snänsans slut såldes bland andra nöd-
vändiga — för årtidens behov — jordbruks-
redskap såsom räpsor av trä med vaxsa
jälvuxna skapt, eller meradels endast
räpskuruden (man använde sen gamla
skapt) eller högg ett jälvuxet ale-skapt
och lät sätta.

Hus "stryk-späner"
ankaffades är mig obekant men detta
var ju en vara som höll länge.

Är här fanns endast 1. modell den
vanliga än i dag, dock vore alla
här betydligt kortare än senare tiders.

Med tiden blebs ju även, och en hel del
måte släpas bort, en sådan kort lre

frick då användas av den yngre bland
slätterkarlarna eller en nyhörare.

Skäran användes av både män
och kvinnor fram till 1870-talet som
endast av männen men dessa måste ju
vara med och bearbeta säden samt bryna
skärarna ty bryningen var ett mans-arbete.

Omkring 1850 och runt 2 december fram-
åt hade man endast i sädesrika fält en
och på stora jordbruks slipstenar, man an-
vände i stället s.k. "sännet" (bryn-stenar)
vilka somliga hade en längd av cirka
30 cm. samt ganska tunna. När slätter
folket drog ut på arbete till ångar och
måder måste dessa brynen medfölja, lika-
så en s.k. "bryn- och bryta" som i äldre
tid kallades "bryn- och hö" ty den bestod
av en hö. = ett verktyg av enslängt

trädtycke, något platå i botten, för övrigt
samma form som de gamla verk hade
vatten-ho-ar som nu endast finns på
museer, men ett enkelt handtag, var fast
sat med träspikar. Vid ho-ens bage
gavler var en arke i slens lång träribba
fastsat, och över densas rebbor fastgogs
på samma sätt en något kraftigare ribba
som således sträckte längs hela ho-n.
[] så här blev detta ett "hann-tak"

I denna långsmala ho gick det lätt att
doppa ner hela den långa brynstenen.

Obs. Vatten måste ofta bäras till skörde-
platserna, då bar någon stoft bryneho-ar
med vatten i; någon av kvinnorna bar
en spann med vatten för påfyllnad.

Den som brynte låg alltid på knä medar
dessa medle, och reserv liar och skärar

måtte alltid medföras ty, ofta hände det
att "olyckan var framme" och någon
högg i sten, då lemnades verktyget
till den vanne brynaren och denne översen-
nade det vänta redskap som låg blicksamt
i väntan. Verkttyget blev ju "skämt" (svant)
än av slitningen och behövde ofta ses
om. Något skydd för liens spets hade ej
företagarna här på dessa orter.

Brynen = "sännor" hemtade denna
ortsbefolkning, ända från Skåne, nem-
ligen från Höganäs i närheten av Hel-
singeborg. I mitten av 1800 talet fanns
en hemmansägare i byn Skulatorp, V.
Torsås som gjorde regelbundenare turer
med 2 små arbetshästar och arbetsman
ner till Höganäs, köpte och "läste" en
lång "sännor" och "för" hem igen, sedan

tog fram och åter omkring i klocka, i bort-
vägen kände "den som ankade" få billigt
skjuts med honom då han hörde "Lom-me"
men hem fick han i vanliga fall gå den
många vägen av de 12 milerna, det var
endast i ner-för-backarna han kände
hoppa upp på lauret och åke så lågt backen
räckte. På söndagarna sålde han
brunnen utanför försås gamla — nu
nerverna — kyrka. Priset obekant.
liksom namnet på mannen, ty han
kallades endast "Skul-ingen" efter
gårdens namn = Skulatorp. Det var
måjligen en släp öknaren, folk var säker
avundyrke på honom som var så affen-
ningsrik och kände förtjäna pengar med
sina hästar.